

ВІТЧИЗНЯНИЙ ВИМІР І МІЖНАРОДНА ВИДИМІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ МИСТЕЦЬКИХ РЕЗИДЕНЦІЙ

*(оглядова довідка за матеріалами
преси та інтернету за 2020–2021 рр.)*

Усе частіше артрезиденції стають частиною творчого розвитку та кар'єрного шляху багатьох сучасних митців, передбачаючи обмін ідеями, знаннями та досвідом, відкриття нових місць і середовищ, де створено комфортні умови для розвитку творчого та інтелектуального потенціалу [2].

Існує чимало визначень артрезиденції. В основному сходяться на тому, що це форма мистецької мобільності, у межах якої художникам, кураторам, музикантам та іншим діячам сфери культури надають просторові, часові, фінансові та інформаційні ресурси для досліджень, рефлексій, індивідуальної чи колективної роботи. Резиденції дають учасникам можливість жити та працювати поза своїм звичним середовищем, досліджувати інші культурні контексти, експериментувати з матеріалами та співпрацювати з іноземними колегами.

За словами художниці та співзасновниці першої мистецької резиденції в Україні Алевтини Кахідзе, резиденція – це твір мистецтва [10].

Мисткиня прожила в резиденціях за кордоном близько 3,5 років і в 2008 р. вирішила заснувати власну приватну ініціативу «Розширена історія Музичів» у с. Музичі під Києвом. Так щороку до села приїжджають 2–3 митці з-за кордону, які на 2 тижні отримують майстерню для творчості й сприяння в організації артзаходів та виставок. У цій резиденції митці не мають зобов'язань створити артпроект, адже вже саме їхнє проживання тут збагачує історію села.

Мистецькі резиденції – різноформатні. Їх розрізняють за тривалістю, кількістю учасників, джерелами фінансування, місцем проведення, цілями, територією та специфікою взаємодії з нею. Тривалість резиденцій варіюється від кількох днів до року, проте більшість обирають термін від 1 до 3 місяців. Участь у резиденції може брати і одна людина, і більше сотні одночасно.

Незважаючи на різну спрямованість, вимоги до учасників резиденцій завжди досить високі. Відбір проводиться на основі конкурсу, що зазвичай враховує професійну освіту та досвід, творче портфоліо; важливим є також знання іноземних мов.

Окрім спільної мети розвитку митців, кожна резиденція ставить перед собою й інші цілі, зокрема збереження та популяризація культури – історичних будівель чи місць; розвиток культурної та туристичної привабливості невеликих міст та селищ; культурний розвиток «немистецьких» районів; привернення уваги до певних проблем людства; розкриття творчого потенціалу учасників шляхом створення комфортних чи незвичних умов праці тощо.

Ціллю, яка присутня майже у всіх резиденціях, є міжнародна мистецька співпраця. Наприклад, найбільший акцент на такому векторі робить *The MacDowell Colony* – великий комплекс-резиденція у США, який об'єднує 32 будинки-студії і впродовж року приймає близько 300 митців, забезпечуючи їм проживання та харчування, місця для творчості та обміну ідеями. За роки існування проект сформував потужну спільноту учасників, підтримав понад 8000 митців, чимало з яких отримали національне чи світове визнання (86 лауреатів Пулітцерівських премій, 31 Національна книжкова премія, 30 премій «Тоні», 32 стипендії Макартура, 15 «Греммі», 8 «Оскарів», 828 стипендій Гугенхайма, 107 Римських премій) [24].

Експерти пояснюють, що перебування на резиденціях супроводжується підвищеним рівнем рефлексії щодо почутого, побаченого та створеного і допомагає митцям сфокусуватися на своїх власних чи колективних практиках і роботах. Як результат – формуються нові різні типи взаємозв'язків і стосунків: із собою, своєю мистецькою практикою, темою, яку досліджують, оточенням – фізичним та віртуальним. Саме так з'являється термін «артмобільність» [2].

Олександр Виноградов, керівник напрямку «Візуальне мистецтво» Українського інституту та програми міжнародних мистецьких резиденцій «Екстер» зазначає, що «артмобільність» і зокрема творчі резиденції є одним із пріоритетних напрямів роботи Українського інституту, адже для професіоналів артсектору вони є незамінним способом зануритися в контекст іншої країни та напрацювати робочі контакти, що можуть у майбутньому перерости у проекти міжнародної співпраці [25].

«Екстер» – довгострокова програма міжнародних резиденцій у сфері сучасного мистецтва, розроблена Українським інститутом і призначена для митців, кураторів, арткритиків та дослідників мистецтва. Вона сприяє обміну та співпраці між українськими та іноземними фахівцями, таким чином посилюючи присутність України у міжнародній мистецькій спільноті.

Програма «Екстер» побудована на співпраці з провідними резиденціями сектору сучасного мистецтва у країнах, в яких працює Український інститут. Партнери програми – це організації та інституції, що мають досвід, необхідну інфраструктуру й широку мережу локальних контактів та є інтегрованими у міжнародну професійну спільноту.

Програма кожної резиденції формується спільно Українським інститутом, партнерською організацією та резидентом з огляду на його професійні запити, локальну специфіку та інституційний контекст.

Програма «Екстер» має ім'я української мисткині Олександри Екстер (1882–1949) – знакової представниці світового авангарду. Творчість О. Екстер

змінити світову сценографію – її роботи поєднували абстрактне мистецтво та традиційну народну культуру. Мисткиня володіла кількома іноземними мовами, подорожувала світом, спілкувалася з такими визначними митцями свого часу, як Пікассо, Брак, Аполлінер, Марінетті, налагоджуючи таким чином зв'язки між світом українського авангарду та новітнім мистецтвом Західної Європи.

Зважаючи на те, що більшу частину життя О. Екстер провела в Києві, од-ноійменна програма передбачає активне залучення учасників до культурного життя міста, в якому відбувається резиденція, проведення публічних подій та представлення своїх практик іноземним аудиторіям [8].

Харківська мультидисциплінарна художниця Оля Федорова, яка працює з фотографією, відео, інсталяцією, текстом, стала учасницею програми резиденції «Екстер» від Українського інституту у вересні 2019 у межах програми *Berlin Art Institute (BAI)*.

Berlin Art Institute є не тільки резиденцією, але й артшколою. У програмі *BAI* – лекції, семінари та воркшопи від запрошених художників, кураторів, арт-менеджерів, тренінги із самопрезентації, дискурсу та артринку (які ведуть самі директори *BAI* Стефані Юнеманн та Ральф Шмідт), а також робота учасників над власними проектами, персональні чи колективні виставки в галерейному просторі Інституту. Кожен із резидентів отримує місце в майстерні, яку ділять між собою три-чотири особи одночасно.

За словами директорів, основна ціль *Berlin Art Institute* – створити умови для постійної взаємодії учасників одне з одним. За ідеєю організаторів учасники не лише співіснують у майстернях, на лекціях та кухні, а й заохочені висловлювати свої думки про роботи колег – для цього періодично проводять сеанси неформального обговорення.

Програма *BAI* орієнтована на те, щоб учасник отримав незвичний досвід. Це цінно, адже в класичному форматі резиденцій, навіть якщо приїздиш у нове місто, не обов'язково радикально змінюєш спосіб взаємодії з ним. Так, у програмі кожного блоку організатори закладають воркшопи щоразу з різних технік та з різними запрошеними художниками. Це дає змогу відкрити нові перспективи своєї роботи та зрозуміти «погляд іншого» [9].

Керівник програми міжнародних мистецьких резиденцій «Екстер» О. Виноградов вважає, що для іноземних митців, кураторів і дослідників Україна досі лишається багато в чому *terra incognita*, але в цьому водночас криється і потенціал її привабливості. «Без сумніву, українські резиденційні програми цікавлять іноземних фахівців, однак їм бракує міжнародної видимості й можливостей для розбудови», – каже він [25].

Щоб виправити цю ситуацію, Український інститут консолідує зусилля з основними грантодавцями у сфері культури в Україні – Українським культурним фондом (далі – УКФ) та програмою *House of Europe* (підтримка та стимулювання мистецької мобільності) – й запускає ініціативу з підтримки мистецьких резиденцій «Заправка».

Мета ініціативи – збільшити міжнародну видимість українських мистецьких резиденцій та інформувати міжнародну спільноту про можливості, що існують в Україні для митців, кураторів та інших фахівців сектору мистецтва та культури; підвищити професійні стандарти резиденційних програм в Україні задля збільшення їхньої конкурентоздатності у міжнародному мистецькому середовищі; залучити міжнародний досвід шляхом участі закордонних митців, кураторів та артменеджерів в українських резиденціях [1].

«Як на мене, ініціатива “Заправка” є своєрідним прецедентом у сучасному українськими культурному менеджменті, – зауважує менеджерка програми резиденцій *House of Europe* Ліна Романуха. – Чудово, що співробітники трьох різних інституцій працюють разом, щоб обмінюватися інформацією, пропонувати підтримку та координувати свою резиденційну діяльність на перехресті українського та міжнародного контекстів».

За словами менеджерки програми УКФ «Н.О.Р.Д» Юлії Аленіної, ініціатива «Заправка» може стати чудовим трампліном для виходу українських артрезиденцій на міжнародну арену.

«В Україні цей формат тільки починає набирати обертів – так, у 2020 р. на конкурс УКФ було подано 91 заявку в Лот “Резиденції”. Під час роботи з заявниками ми зрозуміли, що залучення міжнародного досвіду в програму резиденції є дуже поширеним, а часом необхідним форматом роботи. Тому Український культурний фонд долучився до робочої групи ініціативи “Заправка”, аби дати можливість українським резиденціям вийти на новий рівень розвитку та сприяти обміну досвідом між українськими та закордонними митцями, кураторами та артменеджерами», – зауважила Ю. Аленіна [25].

2020 р. ініціатива «Заправка» розпочала збір інформації про українські мистецькі резиденції, щоб розмістити ці дані на ресурсі *DutchCulture|TransArtists* – найбільшій у світі онлайн-базі резиденцій, яка покликана стимулювати й підсилювати міжнародну мобільність митців, кураторів та інших фахівців сектору культури [1].

Серед українських резиденцій, що вже відомі на міжнародній арені, є зокрема Міжнародний симпозіум сучасного мистецтва *Biruchiy*, який 2006 р. провів перший артпленер для митців із різних міст України на острові Бірючий, що є частиною Азово-Сиваського національного природного парку і оточений Азовським морем. З 2016 на резиденцію почали запрошувати міжнародних учасників. Загалом же за 14 років участь у проєктах *Biruchiy* взяло 219 художників та 11 артгруп із 19 країн.

Резиденції для іноземних митців, кураторів та дослідників проводить в Україні й Фонд «Ізоляція», який також допомагає і українцям зі сфери мистецтва ставати учасниками резиденцій за кордоном [24].

За ініціативи Фонду та Конгресу Активістів Культури в Україні відбулися дві важливі онлайн-зустрічі на тему резиденцій, під час яких представники резиденцій та інституцій, які займаються підтримкою програм міжнародної мобільності, поділилися планами щодо кризо-менеджменту та стратегій виживання під

час «відкладеної мобільності» й скорочення державного фінансування на культуру [10].

Це стало додатковим імпульсом для робочої групи «Заправки» для вивчення та описування ландшафту українських резиденцій.

Ще одним чинником стала пандемія коронавірусної інфекції, яка змусила чимало резиденцій переформатовуватися на «внутрішній ринок» й змістити фокус своєї діяльності з фізичної мобільності в бік досліджень, картографування та онлайн-форматів [25].

Пандемія справді стала викликом для інституцій та ініціатив, які займаються програмами резиденцій. Організаторам доводилося проявляти неабияку винахідливість, щоб продовжувати працювати й адаптовувати свої програми до «карантинного режиму» [10].

В аналітичному звіті *Analytical Report – September 2020 COVID-19: Impact Survey on the Arts Residencies Field* від всесвітньої організації з розвитку артрезиденцій *Res Artist ma UCL* є інформація про те, що більш ніж половина резиденцій (54%) у всьому світі були скасовані, зменшені в термінах чи відкладені у зв'язку з коронавірусом.

Оскільки ситуація й надалі залишається невизначеною, ймовірно, вона стане поштовхом до появи нових форматів у сфері мистецьких резиденцій.

Так, у світі вже відомі випадки проведення повністю онлайн-резиденцій та надання стипендій митцям для проведення ними «резиденції вдома» [24].

Наприклад, резиденція *Delfina Foundation* у Лондоні почала організовувати візити у студії митців-резидентів за допомогою низки онлайн-презентацій, щоб потім розміщувати короткі відеореферати у себе на платформі. Туди ж команда завантажує архівні фотографії, тексти та документацію проведених заходів.

Фінська фундація *Kone* виділила низку грантів на тримісячні домашні артрезиденції. На думку організаторів, такий формат дає можливість розробляти нові ідеї без інституційного тиску, а також переосмислювати свою практику, методи реалізації та самопрезентації [10].

В Україні УКФ фінансово підтримав кілька ініціатив, які частково були проведені в онлайн-форматі.

Однією з таких ініціатив стала *Budapest Hotel Art Residency*, що проводилася на базі готелю «Едельвейс» (колишнього «Будапешт») в закарпатському селищі Ясіня. Саме готель надихнув організаторів на заснування резиденції, оскільки є певним культурним маркером селища. Мета проєкту – змінити сприйняття селища Ясіня з «місця пересадки» на соціокультурний феномен регіону.

Участь у проєкті взяли 13 митців із різних міст України. І хоча спершу проєкт задумувався як двотижнева резиденція, більшість заходів у межах резиденції було переведено у формат онлайн (дослідження матеріалу, лекції від істориків проєкту, зум-конференції, консультації з кураторами, презентація результатів із музичним концертом).

Декілька учасників на кілька днів відвідали селище для реалізації задуму на місці, а частина – створювали проєкти дистанційно. Такий формат проведення

резиденцій став новим для учасників, проте, як і класична резиденція, спонукав представити різні бачення учасників на задану тему та формат.

Художник Данііл Галкін, який був учасником резиденції, весь час працював у Дніпрі. «Практики резиденцій найчастіше стимулюють роботу з місцевим контекстом, пропонуючи художнику пряму взаємодію з місцевими жителями, історією та оточенням, як показала практика, навіть дистанційно. Завдяки самоізоляції у рамках карантину мені вдалося зосередитися на історичних фактах, де відправною точкою для створення проєкту послужила назва готелю та її багаторазове використання в культурі», – прокоментував він здобутий досвід.

Художницям дуєту *Variable name* Валерії Карпань та Марині Хрипун вдалося побувати в Ясіні. «Онлайн-резиденція створює можливість для того, щоб художники могли брати участь одразу в кількох резиденціях. Цей досвід дає підстави одночасно для розширення можливостей. Тому було дуже цінно, що, крім онлайн-спілкування, ми мали змогу відвідати й дослідити Ясіня, безпосередньо заглибитись у тему, – зазначають мисткині. – На нашу думку, навіть нетривалі офлайн-події просто необхідні, адже досі ще немає стратегії, яка би дозволила стовідсотково зімітувати емпатичний простір живої майстерні» [24].

Саме такий формат – гібридний (онлайн і офлайн), передбачаючи співпрацю між парами митців і мисткинь з Австрії та України, – обрали організатори Українсько-Австрійської Мистецької Резиденції (*UAAR*), покликаної посилити зв'язок між українськими та австрійськими митцями та надати їм підтримку. Цей спільний міжнародний проєкт уперше презентували 2021 р. Національний культурно-мистецький і музейний комплекс «Мистецький арсенал» (Київ) та Австрійський культурний форум у Києві у співпраці з Управлінням уряду Нижньої Австрії (Департамент мистецтв і культури).

Резиденція запросила художників і художниць із України та Нижньої Австрії взяти участь у програмі «Тимчасова не/доступність» і визначити ймовірні шляхи вивчення місця через роботу з локальним контекстом та застосування онлайн-інструментів.

Цифрові технології, розповсюдження гібридних зображень та збільшення набору інтернет-інструментів заклали основу для розширення оптики та збільшили можливості «ефекту присутності». В умовах, коли світ періодично звужується до простору кімнати, цифрові технології стають чи не єдиною можливістю вийти за її межі, долаючи час і відстань, – наголошують організатори.

Під час резиденції художники мали змогу проаналізувати, як вивчення цифрового зображення розширює візіонерські можливості та провокує на створення цифрової поетичної мови.

Програма «Тимчасова не/доступність» спрямована на дослідження та переосмислення поняття місця в умовах відсутності фізичного доступу до нього та пов'язаних із ним аспектів пам'яті, історичного та соціального контекстів. [12].

Так, відсутність фізичного доступу до певних місць через пандемію внесла свої корективи в *open call* для міжнародних та українських митців багатьох резиденцій. Проте варто зазначити, що, незважаючи на зовнішні чинники, на українській мапі резиденцій за цей час з'явилося чимало нових точок.

2020 року Іван Сауткін, український режисер реклами та кіно, один із авторів проєкту *BABYLON'13*, створив мистецьку резиденцію *Zhovid The Residence* у селі Жовідь Сновської громади Чернігівщини. Створену резиденцію ініціатор називає незалежним культурним кластером Чернігівської області, а до її складу входять чотири споруди: велика будівля резиденції; переобладнана під художню майстерню сільська хата; хостел на 10 спальних місць та «театрально-концертна комора» зі сценою, експозиційним простором та кінозалом на 50 глядачів.

На майданчиках резиденції творчі люди з різних куточків України проводять концерти, виставки, реалізують артпроєкти [3].

«Наша мета, – каже І. Сауткін, – зробити Україну культурною державою. Мені дуже хотілося б, аби таких резиденцій по всій Україні було багато. Щоб люди самі робили своє життя цікавішим, культурнішим і цивілізованішим» [4; 7].

Важливо, що *Zhovid The Residence* відвідують не лише українські, а й закордонні резиденти. Наприклад, французька композиторка-експериментаторка Беранжер Максимін (*Berangere Maximan*) приїхала в резиденцію на Чернігівщині для створення нових треків, які вона робить за принципом нашарування, або «накопичення». Завдяки резиденції, акустичні експерименти композиторки мали можливість послухати й місцеві мешканці на звуко-візуальному показі творів.

«Комора стала моїм музичним притулком, як яскрава студія, як космічний човен, що реагує та резонує... Нова музика точно в дорозі», – ділиться враженнями французька музикантка [6].

2021 р. *Zhovid The Residence* та ГО «Міжнародний інститут культурної дипломатії» в межах Програми співробітництва з метою розвитку та сприяння демократії за підтримки Посольства Литовської Республіки в Україні провели міждисциплінарний українсько-литовський пленер *Fluxus Residence*, окресливши спільні точки дотику двох країн і досвід ефективної колаборації у різних галузях.

Fluxus (від лат. течія, той, що тече) було засновано наприкінці 1950-х, проте головні ідеї цієї течії – глобалізм, єдність мистецтва та життя, відсутність меж між видами та жанрами мистецтва, експерименталізм, імпровізація, гра, вміння побачити незвичайне у найтривіальніших речах, наявність підтекстів, подовженість у часі тощо – є актуальними й сьогодні.

Окрім суто мистецького складника, спільний українсько-литовський проєкт був спрямований на створення прецеденту – розвиток місцевих культурних, освітніх та соціальних ініціатив, акцентуючи на нагальній потребі в культурній та освітній децентралізації в регіонах України, зокрема у селах Сновського району Чернігівської області, які занепадають. Адже нині економічне та культурне життя сконцентроване у столиці та великих містах, а місцеві громади відчувають певний брак можливостей для індивідуального розвитку, доступу до культурних подій та неформальної освіти.

Саме тому місією проєкту стала соціальна активізація та залучення місцевої молоді до діяльності *Zhovid The Residence*, забезпечення можливості знайомства з новітніми художніми практиками та елементами неформальної освіти під час проведення пленеру. Пленер передбачав низку заходів: лекції з елементами

інтерактиву, зйомки експериментального кіно, майстер-класи та перформативні практики.

Завершилася резиденція 14 серпня безпрецедентною для місцевого контексту виставкою-перформансом, на якій продемонстрували твори різних видів мистецтва (візуального, аудіовізуального, музичного та перформативного). Проте організатори сподіваються на подальшу співпрацю, і вже в 2021–2022 рр. планують друк художнього альбому пленеру й проведення виставок-перформансів в Україні та Литві [5].

«Стипендії на підтримку мисткинь та митців популярні за кордоном, і більшість активних українських представників культурної сфери користувалися такими можливостями в Польщі, Німеччині та інших країнах. Це добре для самих митців, проте не для України, адже їхні твори переважно стають частинами іноземних культур та проєктів, примножуючи спадщину інших країн замість нашої. Саме тому важливо промотувати таку практику у своїй країні», – вважають ініціатори першої кількомісячної культурної стипендії-резиденції імені Андрія Шептицького, яку було засновано 2021 р. у Львові в Українському католицькому університеті за підтримки УКФ з метою відродження меценатських традицій митрополита.

Проєкт стипендії-резиденції реалізовувався у червні-жовтні 2021 р., а участь у ній брали 4 митці, що працюють у сфері літератури, живопису, музичної композиції та перекладу. Стипендія передбачала для резидентів проживання впродовж липня-вересня, харчування й також максимально комфортні умови для творчості.

«Таких резиденцій для композиторів в Україні ще не було, і втратити можливість спокійно займатися творчістю і не думати про побут було б неправильно. Крім того, тут я зміг краще познайомитися з постаттю митрополита Шептицького, який був меценатом та підтримував багатьох митців, що символічно», – розповів один із резидентів Юрій Пікуш.

Наприкінці перебування в резиденції стипендіати презентували результати роботи. Ольга Смольницька вперше переклала українською збірку Редьярда Кіплінга «Пак з Чарівного Пагорба» як цілісну збірку. Прем'єра твору Юрія Пікуша «*Summa Tempologica*» для камерного ансамблю, який є продовженням його попереднього твору «*Summa Temporum*», відбулася у Львівській філармонії під час фестивалю «Контрасти». До листопада триватиме виставка «Рубіж» Андрія Саченка – це 11 полотен та три роботи на папері про локальний урбаністичний Львів, які він створив у межах стипендії Шептицького. А проєкт Богдани Матіяш – книга розмов із митрополитом Борисом Гудзяком – вийде друком наступного року.

Крім того, у межах проєкту «Стипендія Шептицького» до 30-річчя Незалежності України Центр Шептицького організував публічний лекторій з відомими науковцями у тих сферах, у яких працювали стипендіати.

«Сама ідея залучити молодих художників до Львова з інших регіонів – це спроба почути і зрозуміти один одного. Ми можемо мати різні точки зору, регі-

ональні особливості, різні культури та історичний досвід, але живемо зараз в одній країні і нам треба навчитися комунікувати між собою», – зазначив Андрій Саченко [11].

В інтересах локальної громади через комунікацію з іноземними митцями, навчальні програми та формування активного осередку було створено «Мистецьку резиденцію імені Назарія Войтовича», яка надає стипендії для проживання та створення творів мистецтва молодим художникам.

Заснована 2017 р. на честь наймолодшого Героя Небесної сотні, який загинув 2014 р., коли йому було 17, ця мистецька резиденція стала освітньо-мистецьким центром із майстернями, кімнатами відпочинку та виставковим залом у с. Травневе Збараського району Тернопільської області. Вільний культурний простір діє впродовж року, реалізуючи освітні та культурні проекти. Щорічно за конкурсом, оголошеним на міжнародному рівні, заклад надає винагороду молодим митцям – можливість реалізувати свої проекти у співпраці з кураторами та бути представленими в українських і закордонних інституціях.

За 4 роки резиденцію відвідали 33 митці, які створювали проекти на відповідну тематику. Серед них були учасники зі Словаччини, Німеччини та Америки.

У липні 2021 р. у Збаражі (Тернопільська обл.) глядачам представили виставку робіт учасниць резиденції.

Мисткиня з Києва Альона Кузнєцьова презентувала скульптури з кераміки, а художниця Світлана Аграновська – портрети жителів села Травневе.

«Мій проект має назву “Портрет на тлі пейзажу”, – зазначила С. Аграновська. – Мені було цікаво поспілкуватися з жителями села Травневе, дослідити, як вони взаємодіють із пейзажем, що їх оточує. Для свого проекту я фотографувала людей і поєднувала ці фотографії з краєвидами села, використовуючи для цього цифрові колажі» [17; 18].

Мовою сучасного мистецтва привернути увагу до екологічних і соціальних проблем у регіоні, спровокованих людською діяльністю, мала на меті й мистецька ініціатива короткострокових резиденцій, започаткована Платформою культурних ініціатив «Ізоляція», що 2020 р. повернулася з Києва на Донбас, у Соледар.

Серія короткострокових резиденцій для митців «Заземлення» тривала до серпня 2021.

9 лютого 2021 р. у межах резиденції свій артпроект у Соледарі презентували київські художниці Ірена Тищенко і Тетяна Павлюк. Мисткині тиждень жили у містечку, досліджували тамтешнє життя. «Ми зрозуміли, що нічого не знали про Донбас. – каже Т. Павлюк. – Під час резиденції ми спілкувалися з місцевими жителями, відвідували різні заклади, спостерігали... І ми побачили, що життя на Донбасі є, незважаючи на війну».

Художниці зізнаються, що коли заповнювали заявку на резиденцію «Заземлення», думали над тим, з якими матеріалами працюватимуть, але не знали остаточно, якою саме буде інсталяція. «Специфіка резиденцій така, що спочатку художник занурюється у місцевий контекст, а потім видає результат. Тобто результат є непередбачуваним», – зазначає Т. Павлюк.

Художниці пояснили, що їхній проєкт складається з тексту, відео та інсталяції та ґрунтується на взаємодії трьох сил: людини, природних ресурсів і часу. Вже під час резиденції вони вирішували, як саме поєднати ці компоненти в інсталяції.

Важливою частиною проєкту стала робота над відеоартом. Щоб остаточно сформуванати концепцію відео, учасниці резиденції разом із менеджером проєкту «Заземлення», краєзнавцем Михайлом Кулішовим відвідували різні місця, де вплив людини на середовище є особливо помітним, – занедбані промислові об'єкти, гіпсові відвали, карстові пустоти тощо.

Художниці наголошують, що участь у резиденції дала їм змогу переосмислити своє бачення Донбасу, розвінчати стереотипи та глибше зануритися в тутешнє життя. За словами резиденток, сучасне мистецтво в маленьких містах відіграє іншу, але не менш важливу роль, ніж у великих.

«Люди відкривають для себе сучасне мистецтво, й воно формує потребу в ньому. Бо не можна відчувати потребу в тому, чого не знаєш, – пояснюють художниці. – Сучасне мистецтво в маленьких містах може бути корисним не тільки як щось, що формує глядацький досвід, підвищує надивленість і культурний рівень, а й просто як прецедент для більшого спілкування людей, для формування спільноти. Це дуже важливо» [14].

Відвідали Соледар у межах резиденції й історикиня Наталя Михальченко та художниця Юлія Кириченко, які, переосмислюючи знайомі символи та образи зі Старого Заповіту, поєднували їх із упізнаваними краєвидами Соледара, створюючи мистецькі колажі в стилі магічного реалізму.

Під час перебування резидентки досліджували Соледар, Бахмут і околиці цих міст, фотографували краєвиди, архітектуру та окремі деталі, наприклад, оздоблення будівель чи експонати Бахмутського краєзнавчого музею.

«Там і рослини, притаманні цьому регіону, й елементи будівель, деякі музейні експонати. Звісно, будуть і соляні шахти, провальні озера, гіпсовий кар'єр тощо. А ще – постаті з різних епох, зокрема й працівники сучасних підприємств, – пояснює Н. Михальченко. – Наш проєкт – це певною мірою переосмислення історії, сучасності й майбутнього соледарської громади через універсальні уявлення людей про світ – біблійні сюжети буття».

На думку Ю. Кириченко, візуальне мистецтво – один із найдоступніших способів подати якусь ідею чи інформацію, адже доносить інформацію через образи й символи, «які одразу привертають увагу й дають змогу глядачам швидше й глибше зрозуміти певну проблему, ніж якби вони дивилися новини чи слухали лекцію на цю тему» [16].

Проблему стану культурних інституцій у промислових містах підняв у своєму проєкті ще один резидент «Заземлення» Олексій Радинский – режисер, публіцист, редактор часописів, автор фільмів «Зсув» (2016), «Київський фільм. Перший епізод» (2017), «Колір фасаду: синій» (2019) та інших.

«Готуючись до резиденції, я дослідив заклади культури і мистецтва в цій місцевості. Мене цікавив контекст: очевидно, що “Ізоляція”, переїхавши до Соледара, не стала тут першою культурною інституцією, тут щось було і раніше,

просто зараз все – у занепаді, – зауважив О. Радинський. – Найбільше мене зацікавив Часовоярський промисловий історико-краєзнавчий музей, розташований в будівлі Палацу культури. Він працює вже багато років і має унікальні історичні, краєзнавчі, мінералогічні колекції, архів. Мені видалася цікавою і в дечому іронічною ситуація, що поки в Соледарі з'являється нова мистецька інституція, у той же час в сусідньому місті, по суті, зникає інша».

За словами режисера, своїм проєктом він прагнув інформаційно або творчо підтримати краєзнавчий музей, попрацювати з його унікальною колекцією, артефактами.

«Я хотів, щоб мій проєкт не лише показав важливість цього музею, а й загалом необхідність таких культурних інституцій, як палац культури, – каже О. Радинський. – У нас такі палаци і будинки культури вважаються “жахливим радянським пережитком”, а у світі такий формат культурної інституції – найбільш перспективний. Маємо не ліквідувати їх, а розкривати їхній потенціал. Тому я вирішив зробити свій проєкт у співпраці з таким закладом».

Разом із краєзнавцем і менеджером резиденції «Заземлення» Михайлом Кулішовим та істориком і співробітником музею Валерієм Богуненком режисер упродовж тижня працював із музейними архівами – так дослідники знайшли цікаві історичні артефакти, що стосуються міста і його минулого.

Це, зокрема, фотоматеріали про рекультивацію земель навколо Часового Яру, де в 1970–80-х роках активно видобували глину; матеріал про різні екологічні підходи до промисловості, які так і не були сповна реалізовані або не мали відчутного ефекту.

«Разом із занепадом індустрії відбувся і потужний занепад екологічних практик. Сьогодні вже про жодну рекультивацію земель не йдеться, хоча видобуток корисних копалин у великих масштабах триває. Мені цікаво досліджувати, як трансформується ідея, що людина може необмежено й довільно використовувати природу задля розбудови цивілізації, в ідею, що за все доведеться відповідати», – каже митець, а зібраний під час резиденції матеріал планує використати для створення відеороботи [19].

Саме впродовж мистецьких резиденцій найлогічніше рефлексувати щодо екологічних викликів методами сучасного мистецтва, – вважає Дмитро Чепурний, запрошений куратор першої мистецької резиденції *Contemporary Art Rivne*, присвяченої воді, збереженню історичної спадщини й осмисленню екологічної ситуації в регіоні.

На його думку, цей формат створює відповідні умови для спільного вивчення і обговорення за певний проміжок часу, а також надає ресурси для створення індивідуальних чи групових проєктів за результатами занурення у контекст. «Якщо в місті слабо розвинена інфраструктура мистецтва, резиденція є вдалим інструментом, що дозволяє поживити ситуацію», – каже він.

Проте сучасне мистецтво може розвиватися у різних обставинах: і коли є інфраструктура, і коли її немає. За браком інституцій це може бути шлях самоорганізації. Цікавими прикладами є простір *PVS* у Луцьку, галерея *Detenpyla* у Львові, «Гараж127» у Харкові, простір *Noch* в Одесі.

«Розвиток креативних і культурних індустрій є невід’ємною складовою сучасної економіки, а також може стати поштовхом для розвитку невеликих міст, оскільки не залежить від викопних ресурсів, – зауважує координаторка проекту Олена Білик і додає, – мета проекту – не тільки ознайомити місто з сучасним мистецтвом, але й розвивати екологічну свідомість».

Д. Чепурний зазначив, що митці в резиденції намагаються продемонструвати місцевий ландшафт як екологічний процес, а осмислення цього середовища та його історії є ключовим напрямом роботи. «Важливо, що нас надихають буденні речі. Резиденція має на меті розвивати спроможність місцевої спільноти до самоорганізації перед різними викликами й пропонує відкриті формати взаємодії» [15].

«Участь в резиденції – це можливість дослідження нового середовища, вивчення її соціального й культурного контексту, – вважає Жєня Лаптії, учасниця *RUDA project* – тематичної артрезиденції, покликаної досліджувати техногенну естетику індустріальних локацій Кривого Рогу. – Погляд ззовні (через проекти художників) завжди дає повнішу картину того, що відбувається у конкретному регіоні. Резиденції – це також новий досвід, який набувається зі спілкуванням, роботою з іншими учасниками проекту».

З 4 по 14 серпня 2021 року впродовж 10 днів 10 сучасних українських митців із різних міст України відвідували промислові об’єкти ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», діючі та затоплені кар’єри, оглядові майданчики з видом на промислові об’єкти, історичні вулиці Кривого Рогу.

Ж. Лаптії зауважує, що резиденція в Кривому Розі відкрила для неї можливість говорити про соціальні й економічні проблеми регіону або певних верств населення, перебуваючи поза контекстом самої проблеми. «Тобто чи може художник говорити про проблему, будучи тільки її спостерігачем. Можливо, надалі це стане основною темою моєї творчості», – зазначає мисткиня.

На думку ще одних резиденток *RUDA project XUIANH sisters* (Оксани Ніколаєвої та Марини Довганич), такі заходи – це можливість познайомитися з новими художниками, жити та працювати разом, надихатися одне одним і незвичним середовищем.

«Поїздки на резиденції – це невід’ємна частина роботи, ті моменти, які рухають творчість вперед, дають цілковито зосередитися на виконанні проекту, який би не виник за інших умов, – кажуть вони. – По завершенню резиденції ми експонуємо роботи та даємо громадськості змогу подивитися на них, осмислити. Провокуємо у глядача нові думки, допомагаємо відкрити нові істини. Будь-який новий творчий проект спрямовує нашу художню практику в нове русло, відкриває нові двері та сприяє появі нових ідей. Ми переконані, що після резиденції *RUDA project*, ми піднінемося на якісно новий рівень творчості», – вважають О. Ніколаєва та М. Довганич.

Для художника Дані Ковача резиденція підкреслила сильний контраст різнобарв’я західного та східного регіонів України, що стало цікавим досвідом, який відкриває нові горизонти відчуття і сприйняття країни загалом. Значущим для нього став «гострий» діалог митців із меценатами та організаторами, який

виник під час резиденції. «На мою думку, це дуже важливо для розвитку і співпраці у контексті культури», – зауважив він [20].

Діалогу митців і мешканців сприяла й артрезиденція в Маріуполі, яка зібрала художників із України, щоб містяни могли по-новому поглянути на звичні види свого міста. Підсумком першого етапу артпроєкту *Post Most*, який реалізовувався за підтримки УКФ у межах проєкту «Діалог мовою мистецтва», стала виставка робіт резидентів у Центрі сучасного мистецтва в артпросторі «Гастроном».

9 резидентів презентували близько 70 робіт, присвячених Маріуполлю: картини, фотографії, інсталяції, графічні роботи й мозаїка.

Однією з основних цілей резиденції було ознайомити гостей з місцевими художниками та ілюстраторами.

Найкращі картини, створені під час проєкту, помістили в спеціальний морський контейнер, який відправили в місячний тур найбільшими містами України. Такою нестандартною художньою презентацією ще жодне місто не знайомилося з жителями інших регіонів, вважають організатори. До слова, у цьому контейнері глядачі могли побачити не тільки картини, а й усе місто за допомогою проєкторів, фотографій, макетів та інших технічних засобів [21–23].

Письменник Василь Махно переконаний, що саме резиденції дають поглиблене розуміння міста та відновлюють втрачену пам'ять: «Під час Радянського Союзу пам'ять про пограничні землі, багатокультурний простір вивітрилася. Підняття історії, розпушування цього ґрунту є надзвичайно важливим, щоб через ці нюанси ми могли подивитися на самих себе, на історію, на минуле, наші стосунки і травми. Без цього не може бути поступу вперед, особливо в сучасній Україні, де є очевидна незбалансованість суспільства».

«Завжди цікаво подивитися на своє місто через оптику іншої людини, розгледіти щось досі небачене. І навпаки, важливо знати, що про твоє місто говорять в інших містах, країнах. Що воно вигулькне десь на сторінках хорошої літератури – можливо, не завжди в назвах, але в ідеях, образах, досвідах», – каже заступниця директора Харківського ЛітМузею Тетяна Пилипчук. Вона вважає, що резиденції – це поштовх і промоція для міста й регіону.

Літературна резиденція дає місту можливість побачити власну полікультурність, а прибулим – відкрити для себе новий формат співжиття, отримати діалог із містом й іншим культурним контекстом. При цьому про цей досвід можуть розповісти саме ті, кому це вдається найкраще – митці.

У Західній та Центральній Європі літературні резиденції – поширена практика. Наприклад, Вілла Деціюша у Кракові, яку перетворюють на мистецький центр спільні зусилля мистецьких фондів і місцевої влади, *KulturKontakt Austria*, що завдяки Австрійській федеральній канцелярії має близько пів сотні квартир у Відні та Зальцбурзі, Вілла Вальдберта, що приймає митців за підтримки місцевої мюнхенської влади.

Резиденції, що стосуються літератури, можуть бути письменницькими, перекладацькими, поетичними, репортажистськими, дослідницькими. Тривають від кількох тижнів до року, та найчастіше робота в такому форматі триває від

місяця до шести. Умовою перебування у резиденції може бути відвідування певних подій, написання есею, ведення блогу чи допомога в певній структурі (наприклад, книгарні). Та зазвичай запрошення обмежується обов'язковою згадкою про резиденцію наприкінці створеного там тексту.

Харківську літературну резиденцію заснував Український ПЕН. Перші два сезони проекту підтримала Харківська обласна державна адміністрація, наступний – УКФ. Організаційним партнером резиденції став Харківський літературний музей. 2020 року ПЕН також провів першу онлайн-резиденцію для німецьких перекладачів української літератури.

Один з членів журі Харківської літературної резиденції, письменник і президент Українського ПЕН Андрій Курков переконаний, що резиденції дають не лише можливість працювати без обтяжливих рутинних думок, а й побачити інакше свою тему завдяки зміні оточення: «Історія Харкова ХХ сторіччя може допомогти зрозуміти історію України, її сьогодення і проблем, і досягнень. Літературна резиденція в Харкові – це чудова нагода збагатитись знаннями, відчуттями, розумінням різних історичних впливів на сьогодення і одночасно – докласти свого часу і таланту для того, щоб історії Харкова і всієї України, документальні чи вигадані, були почуті за межами цього загадкового міста, а може, і за межами країни».

Літературна резиденція у Харкові забезпечує учасникам проживання, харчування, витрати на дорогу та надає стипендію для знайомства з культурним життям міста і регіону. Вона діє впродовж року, тож резиденти можуть провести у місті будь-який заздалегідь визначений місяць, натомість виконавши кілька вимог: брати участь у промоції проекту, проводити місцеві читання чи творчі вечори, зазначити наприкінці твору, що праця над ним тривала в резиденції та написати підсумковий есей.

У 2020 році, незважаючи на пандемію, Харківська літературна резиденція прийняла чотирьох учасників.

«За останні роки в Україні з'явилося кілька літературних резиденцій – котрісь призупинили діяльність, інші змушені були поставити проєкт на паузу, – каже Тетяна Терен, віцепрезидентка Українського ПЕН, координаторка Харківської літературної резиденції. – Задумуючи з ЛітМузеєм резиденцію в Харкові, ми хотіли забезпечити її сталість, щоб українські автори й авторки знали, що у них щороку є така можливість. На жаль, ми досі натикаємося на нерозуміння важливості резиденцій серед представників органів місцевого самоврядування чи потенційних меценатів. Хоча вже кілька років резиденція змінює сприйняття регіону, впливає на літературний процес, налагоджує важливі для розвитку культури міжрегіональні зв'язки».

Справді, резиденції створюють інфраструктуру для критичного мислення та мистецьких експериментів, кроскультурної колаборації, міждисциплінарного продукування знань та досліджень [1].

Загалом резиденції – не лише літературні – реалізують за підтримки культурних інституцій. [26].

Менеджерки у сфері культури та креативних індустрій, координаторки конкурсної програми «Навчання. Обміни. Резиденції. Дебюти» (Н.О.Р.Д.) від УКФ Ольга Запорожець і Катерина Левченко серед найбільш відомих закордонних резиденцій виділяють кілька.

Так, класичною моделлю артрезиденції вони вважають *Rijksakademie* – Державну академію витончених мистецтв в Амстердамі (Нідерланди) – освітній заклад у галузі образотворчого мистецтва, відомий як Школа Амстердамського імпресіонізму.

Щороку *Rijksakademie* запрошує до резиденції 50 митців та надає їм простір для досліджень, експериментів і створення мистецького продукту. Академія забезпечує митців не тільки студією, а й бере на себе всі витрати на придбання матеріалів, пропонує стипендії та створює всю необхідну інфраструктуру для реалізації мистецького задуму.

Rijksakademie є прикладом класичної моделі артрезиденцій: сильна репутація у мистецькому середовищі, публічні програми (виставки, дні відкритих дверей, зустрічі) тощо. Така модель фокусується на професійному та індивідуальному розвитку самого митця або його мистецькій праці. Резиденція більше схожа на хаб для митців – саме це сприяє обміну досвідом і створює майданчик для творчої взаємодії.

Резиденцією, яка має чітко окреслений вектор, тобто задає своїм резидентам ту проблематику, з якою вони працюватимуть, є *Derida dance center*. Програма резиденції танцювального центру *Derida*, що знаходиться в Софії (Болгарія), створена об'єднанням зацікавлених митців, танцівників та перформерів і фокусується на пріоритетному для центру напрямі діяльності – сучасній хореографії.

Артрезиденція танцювального центру *Derida* є одним із основних інструментів, що допомагає втілювати його місію, а саме – сприяти розвитку сучасного танцю в Болгарії. Центр пропонує майстер-класи із сучасного та класичного танцю, лекторії для теоретиків і практиків, що працюють у сфері сучасних виконавських мистецтв, а також повноцінні навчальні програми з різних навчальних дисциплін. Резиденти можуть організовувати власні семінари, презентації, дебати.

З одного боку, артрезиденція такого типу сприяє обміну міжнародним досвідом, з іншого, – полегшує митцям процес створення та виробництва власного авторського твору. Резиденти мають право вільно та безкоштовно використовувати обладнання й устаткування центру для реалізації індивідуального або колективного проєкту. Наприкінці резиденції митець зобов'язаний публічно представити результат своєї практики, а танцювальний центр *Derida* дбає про просування створеного проєкту у болгарському культурно-мистецькому середовищі.

Scottish Sculpture Workshop (скорочено *SSW*) – резиденція в невеликому шотландському селищі Люмсден – стала першим мистецьким осередком у Великій Британії, орієнтованим винятково на скульптуру.

Резиденція *SSW* позиціонує себе як унікальний спосіб мислення. Її організатори надають митцям будь-якого рівня необхідні ресурси, як от час і простір,

акцентуючи на експериментуванні та дослідженні скульптури в широкому значенні. Так, через серію кураторських проєктів, обмін навичками та співпрацю візуальних митців і місцевих фахівців налагоджується діалог, який розглядає сільську місцевість й околиці Люмсдена в контексті глобалізації.

Головною метою такого типу резиденції є практична реалізація проєкту та створення завершального культурно-мистецького об'єкта, продукту, послуги. *SSW* є резиденцією відкритого формату й передбачає для митців низку можливостей, серед яких – перебування на резиденції впродовж усього року.

Міждисциплінарна резиденція *Nida Art Colony* – це мистецький простір, який є підрозділом Вільнюської академії мистецтв (Литва). Він працює як ресурсна платформа й ініціює мистецькі, освітні та дослідницькі проєкти на межі формальної та неформальної освіти, художньої та наукової практики тощо. Простір *Nida Art Colony* має власну програму міждисциплінарних резиденцій, у межах якої організатори пропонують 50 професійним художникам, дизайнерам, архітекторам, кураторам, мистецтвознавцям і дослідникам мистецтва з Литви та усього світу стати учасниками незалежної кураторської резиденції тривалістю один рік. Підтримку митцям тут надають від технічної допомоги (обладнання, інфраструктура) до студійних візитів кураторів із впливових міжнародних інституцій сучасного мистецтва.

У резиденціях такого типу учасники працюють над певною темою, розглядаючи її під різним кутом зору, з використанням медіа, у різних секторах культури та мистецтв. Інколи відбувається й кроссекторальна співпраця. І такий процес у вигляді отримання нових знань і досвіду є важливішим за кінцевий результат у вигляді певного об'єкта або продукту [2].

Художник Володимир Кузнецов зазначає: «Кожна резиденція має свою специфіку. Ти можеш приїжджати з певною метою, задля втілення певної програми, своєї чи запропонованої організаторами. Є резиденції, коли запрошують без конкретних вимог. Резидент може запропонувати свій звіт, рефлексію, думки, опис побаченого, дослідженого чи реалізованого; зауважити перспективи для досліджень, написати текст чи нічого не робити. Часто буває, ти приїжджаєш, як інопланетянин. Перші дні, тижні чи місяці знайомишся, зближаєшся, вживаєшся. Повертаючись, розумієш, що невідомо чи колись ще вернешся туди. А потім згадуєш все, наче сон. Але набутий досвід залишається, і ти використовуєш його в подальшій роботі [24].

Як видно, більшість резиденцій за кордоном мають багаторічний досвід існування, стале фінансування та план розвитку на роки вперед.

І хоч процес розвитку артрезиденцій, їхнього поширення на території України, обмін досвідом із колегами з-за кордону, а також видимість українських артрезиденцій на мапі світу поки що не має структурованого характеру, все ж за останні роки популярність артрезиденцій як формату мистецької взаємодії в Україні суттєво зросла. На сьогодні у нас уже є близько ста проєктів, які мають на меті створювати та розвивати мистецькі резиденції різноманітних типів та форматів [1].

Олег Путрашик, художник, учасник мистецької резиденції *RUDA project*, наголошує, що резиденція для нього – це насамперед можливість реалізувати власні проекти й комунікувати з іншими художниками та художницями, що надає змогу надихатися один одним, вільно виражати свої емоції та рефлексувати над побаченим, без будь-якої цензури говорити про те, що думаєш і відчуваєш. «Особисто я завдяки резиденції відкрив багато нового для себе, а саме: чудових митців та мисткинь, інші погляди, розуміння, відвертість, щирість і шалену енергію мистецтва кожного автора та авторки, а також ще раз переконався у тому, що художник чи художниця – це потужна сила, яка може змінювати світ», – каже він [20].

Провідна фахівчиня з управління проектами програми «Навчання. Обміни. Резиденції. Дебюти Українського культурного фонду Ольга Шаріпова каже, що для помітних результатів резиденції потрібні п'ять-десять років. Але і це тільки в тому випадку, якщо є стала підтримка: «Незважаючи на теперішні труднощі, ми збільшуємо фінансування резиденцій. Це феномен для країни, можливість творення горизонтальних зв'язків, вибудування культурної спільноти. І що більше таких подій буде системними, то краще буде для країни. Наше завдання – це мережування і розвиток приватних стосунків. Це саме мереживо – дрібні точкові особисті досвіди, з яких виростають найбільш міцні стосунки і співпраця».

Віцепрезидентка Українського ПЕН, координаторка Харківської літературної резиденції Тетяна Терен називає ці зв'язки і мережива «колами на воді» – впливом, що виходить далеко за межі безпосередньої взаємодії митця і резиденції.

Юлія Джугастрянська, кураторка Карпатської літературної резиденції, зазначає, що важливо підтримувати тих, хто є голосом української культури за кордоном: «Це сприяє розпізнаванню смислів у нашій літературі. Ми готові переносити наш формат на інші регіони, щоб було більше точкових глибинних дотиків до української культури для тих, хто може цю культуру потім максимально точно, глибоко, соковито передати своїм читачам» [26].

Отже, незалежно від території проведення, спрямованості, фінансування та кінцевого результату, мистецькі резиденції дають можливості для мобільності людей, ідей, досвіду й практик, взаємодії з фахівцями в інших країнах та адаптації своєї роботи до різних культурних контекстів. А митці, відвідуючи українські та міжнародні резиденції, стають культурними амбасадорами, презентуючи актуальний мистецький ландшафт України за кордоном [8].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Заправка – ініціатива з підтримки мистецьких резиденцій [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://ui.org.ua/zapravka/> (дата звернення 30. 09. 2021).
2. Арт-мобільність: які бувають резиденції, та кому це потрібно [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.culturepartnership.eu/ua/article/art-mobility> (дата звернення 30. 09. 2021).

3. У селі на Чернігівщині відомий режисер створив мистецьку резиденцію [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3280915-u-seli-na-cernigivsini-vidomij-reziser-stvoriv-mistecku-rezidenciu.html> (дата звернення 30. 09. 2021).
4. Сафарова О. Театр із Закарпаття показав першу виставу у коморі старого колгоспу / Олена Сафарова [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://suspilne.media/148741-aktori-u-komori-starogo-kolgospu-u-zovedi-prezentovali-vistavu-bez-nazvi/> (дата звернення 01. 10. 2021).
5. Культурна децентралізація: Fluxus Residence у Жовіді [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://arthoda.com.ua/2021/08/06/kulturna-detsentralizatsiia-fluxus-residence-u-zhovidi/> (дата звернення 01. 10. 2021).
6. Галета Л. Жовідська резиденція режисера Івана Сауткіна / Лариса Галета. – Деснянка [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://presszvanie.ua/material/zhovidska-rezidenciya-rezhisera-ivana-sautkina> (дата звернення 01. 10. 2021).
7. Арт-резиденція Жовідь [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://uaculture.org/organisations/art-rezydenciya-zhovid/> (дата звернення 01. 10. 2021).
8. ЕКСТЕР – програма міжнародних мистецьких резиденцій [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://ui.org.ua/ekster/> (дата звернення 03. 10. 2021).
9. Федорова О. З відкритим серцем і пустою головою / Оля Федорова [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://texts.vonopaper.com/berlinartinstitute2019/> (дата звернення 3. 10. 2021).
10. Романуха Л. Про резиденції в умовах карантину та сум за неіснуючою українською онлайн-резиденцією / Ліна Романуха [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:CWLXdf_tx4wJ:https://supportyourart.com/columns/online-residency/+&cd=5&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (дата звернення 07. 10. 2021).
11. АБ. Традиція підтримки: Перша культурна резиденція Шептицького у Львові [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://zaxid.net/statti_tag50974/ (дата звернення 08. 10. 2021).
12. Open call: Українсько-Австрійська Мистецька Резиденція 2021. ТИМ-ЧАСОВА НЕ/ДОСТУПНІСТЬ у Львові [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:_nTBsO_KIqAJ:https://artarsenal.in.ua/povidomlennya/ukrayinsko-avstrijska-mystetska-rezydentsiya-2021-tymchasova-ne-dostupnist/+&cd=11&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (дата звернення 18. 10. 2021).
13. Арт-Резиденція і Канівський Міжнародний Скульптурний Симпозіум «ЧервонеЧорне» [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:EGVqPXt2XekJ:https://ww>

w.knyazhahora.com/chervonechorne+&cd=28&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (дата звернення 11. 10. 2021).

14. Семенченко М. Донбас уявний, символічний та реальний / Марія Семенченко. – День. – 2021. – 11 лют. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу:

<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:wmfpM3gREAsJ:https://m.day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/donbas-uyavnyy-symvolichnyy-ta-realnyy+&cd=-56&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення 20. 10. 2021).

15. Чепурний Д., Білик О., Ковальчук Я. Мистецька резиденція у Рівному: про воду, середовище і спільноту / Дмитро Чепурний, Олена Білик та Ярослава Ковальчук [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу:

https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:O5N_hAfAU1EJ:https://supportyourart.com/ridnykraj/mysteczka-rezydenciya-v-rivnomu-pro-vodu-seredovyyshhe-i-spilnotu/+&cd=12&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (дата звернення 18. 10. 2021).

16. Семенченко М. «Соледар: Книга Буття». Учасниці арт-резиденції «Заземлення» поєднують біблійні сюжети із краєвидами міста / Марія Семенченко [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу:

<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:YaAHfQNA7PAJ:https://www.prostir.ua/%3Fnews%3Dsoledar-knyha-buttya-uchasnytsi-art-rezydentsiji-zazemlennya-pojednuyut-biblijni-syuzhety-iz-krajevydamy-mista+&cd=26&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення 19. 10. 2021).

17. Фук Р. На Тернопільщині презентують виставку робіт учасниць Мистецької резиденції / Ростислав Фук [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу:

<https://suspilne.media/139832-na-ternopilsini-prezentuut-vistavku-robit-ucasnic-misteckoi-rezidencii/> (дата звернення 21. 10. 2021).

18. Мистецька резиденція імені Назарія Войтовича [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу:

<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:uwYQPcQISkEJ:https://nvair.art/+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення 21. 10. 2021).

19. Семенченко М. Режисер Олексій Радинський у межах арт-резиденції від ІЗОЛЯЦІЇ дослідив індустриальні артефакти невеликого музею на Донеччині / Марія Семенченко [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?news=rezhysler-oleksij-radynskij-u-mezhah-art-rezydentsiji-vid-izolyatsiji-doslidyv-industrialni-artefakty-nevelykoho-muzeyu-na-donechchyni> (дата звернення 21. 10. 2021).

20. Калита Н. Резиденція RUDA project: 6 художників про свою участь у проєкті / Настя Калита [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:GwK0pQTCcUkJ:https://supportyourart.com/stories/rezydenciya-ruda-project-6-hudozhnykiv-pro-svoyu-uchast-u-proyektii/+&cd=63&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення 21. 10. 2021).

21. Єрмішина Л. Маріуполь представили на своїх картинах художники з різних міст України / Людмила Єрмішина [Електронний ресурс]. – Текст. дані. –

Режим доступу: <https://mistomariupol.com.ua/uk/post-most-shho-budut-pysaty-hudozhnyku-ta-hto-zmozhe-pobachyty-roboty/> (дата звернення 18. 10. 2021).

22. Маріуполь очима українських художників: у місті відбулася перша артрезиденція [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://kanaldom.tv/uk/mariupol-glazami-ukrainskih-hudozhnikov-v-gorode-sostoyalas-pervaya-art-rezidencziya-foto-video/> (дата звернення 21. 10. 2021).

23. Емоції та результати: як в Маріуполі пройшла перша Арт-резиденція POST MOST [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://mistomariupol.com.ua/uk/emocziyi-ta-rezultaty-yak-v-mariupoli-projshla-persha-art-rezydencziya-post-most/> (дата звернення 21. 10. 2021).

24. Шубська А. Weekend. У пошуках борщу, змісту та натхнення: як працюють артрезиденції / Аліна Шубська [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:EckGDpJSuCQJ:https://projects.weekend.today/art_residence+&cd=24&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (дата звернення 21. 10. 2021).

25. В Україні розпочали ініціативу підтримки мистецьких резиденцій «Заправка» [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://ui.org.ua/sectors/v-ukrayini-rozpochaly-inicziatyvu-pidtrymky-mysteczkyh-rezydenczij-zapravka/> (дата звернення 21. 10. 2021).

26. Расулова О. Кола на воді. Як і для чого працюють літературні резиденції / Оксана Расулова [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://litme.com.ua/kola-na-vodi-yak-i-dlya-chogo-prasyuyut-literaturni-rezydenciyi> (дата звернення 21. 10. 2021).

Матеріал підготувала

М. Б. Лелик,
головний бібліограф
відділу наукового аналізу
та узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування **І. Г. Піленко**

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 1,16. Б/т. Зам. 85. Безплатно

НБУ імені Ярослава Мудрого, Київ-1, Грушевського, 1. Тел. 278–85–12